

УРОК 5

Минало страдателно причастие

I. Значение

Причастията са глаголни форми, но тъй като не се изменят по лице, се наричат „нелични глаголни форми“. Миналото страдателно причастие има две граматически значения, които са дали името му: то показва, че действието е минало и че думата, която пояснява, търпи действието, а не го извършва.

II. Образуване

Миналото страдателно причастие се образува от аористната основа (основата на минало свършено време) на глаголите от свършен или несвършен вид и наставка **-н** или **-т**.

1. По-често се срещат причастията с наставка **-н**:

писах → писан; гледах → гледан; изтрих → изтрит

2. Причастия с наставка **-т** се образуват от глаголи от I спрежение на **-на**:

бръснах → бръснат; минах → минат; вдигнах → вдигнат

III. Особености

1. При глаголите с аористна основа на **-ох** се появява гласна **-е** между корена и наставката:

четох → четен; донесох → донесен; изплетох → изплетен

Наставката **-ен** предизвиква фонетичното редуване (звукова промяна) **к → ч**:

рекох → речен; сякох → сечен

2. При глаголите от II спрежение с аористна основа на **-их** гласна **-и** се променя в **-е**:

куних → купен; построих → построен; съборих → съборен

IV. Граматически категории

Миналото страдателно причастие притежава граматическите категории род, число и определеност (членна морфема, член):

	Нечленувано причастие	Членувано причастие
Мъжки род	<i>прочетен, измит</i>	<i>прочетения(т), измития(т)</i>
Женски род	<i>прочетена, измита</i>	<i>прочетената, измитата</i>
Среден род	<i>прочетено, измито</i>	<i>прочетеното, измитото</i>
Множествено число	<i>прочетени, измити</i>	<i>прочетените, измитите</i>

V. Употреба

1. Миналото страдателно причастие изпълнява роля на определение, когато пояснява съществително име. Тогава като прилагателното име причастието обикновено стои пред съществителното, съгласува се с него по род и число и може да се членува:

*Влязох през **отворената** врата.*

2. Миналото страдателно причастие изпълнява роля на сказуемо, когато с него се образува страдателен залог на глагола.

Страдателен залог

I. Значение

Глаголът е в страдателен залог, когато подлогът на изречението не извършва действието, а го търпи. Извършителят на действието се явява допълнение в изречението:

*Текст**ът** е написан от студента.*

Тъй като *текст* е подлогът в изречението, се пише с пълен член **-ът**. Извършителят на действието *студента* се явява допълнение, затова се пише с кратък член **-а**.

II. Образуване

Страдателният залог (причастнострадателни форми) се образува от спомагателния глагол *съм* и миналото страдателно причастие на основния глагол:

*Вратата е **отворена**.*

III. Граматическата категория време

Глаголът в страдателен залог може да бъде в различни времена. Носител на граматическото значение време е спомагателният глагол:

Минало време: *Аз **бях** поканен.*

Сегашно време: *Аз **съм** поканен.*

Бъдеще време: *Аз **ще бъда** поканен.*

IV. Употреба

Страдателният залог се употребява повече в научните текстове, отколкото в разговорния език. С този залог се изтъква действието или резултатът от действието. Извършителят на действието може дори да не бъде посочен:

*Пациент**ът** вече е излекуван.*